

Hodnotenie výživového stavu

Mgr. Jana Kráľová
Ústav ochrany a podpory zdravia

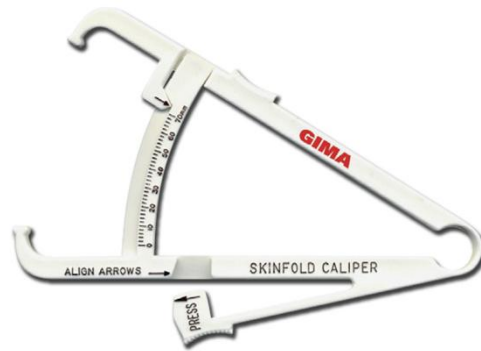
Akými metodami je možné
zistovať výživový stav?

Metódy hodnotenia výživového stavu

- Antropometrické vyšetrenie
- Klinické vyšetrenie
- Imunologické vyšetrenie
- Biochemické vyšetrenie
- Nutričná spotreba

Antropometrické vyšetrenie

Hodnotenie stavu rastu

- **(Pediatrická) auxológia:**
 - Auxó: „rastiem“ (z gréčtiny)
 - Náuka zaoberajúca sa všetkými aspektmi rastu
- **Rast:**
 - Súbor všetkých zmien doposiaľ nezrelého (rastúceho) organizmu
 - Citlivý indikátor zdravia jedinca
 - Významná súvislosť s biologickými, medicínskymi a socioekonomickými aspektmi

- **Rastová odchýlka:**

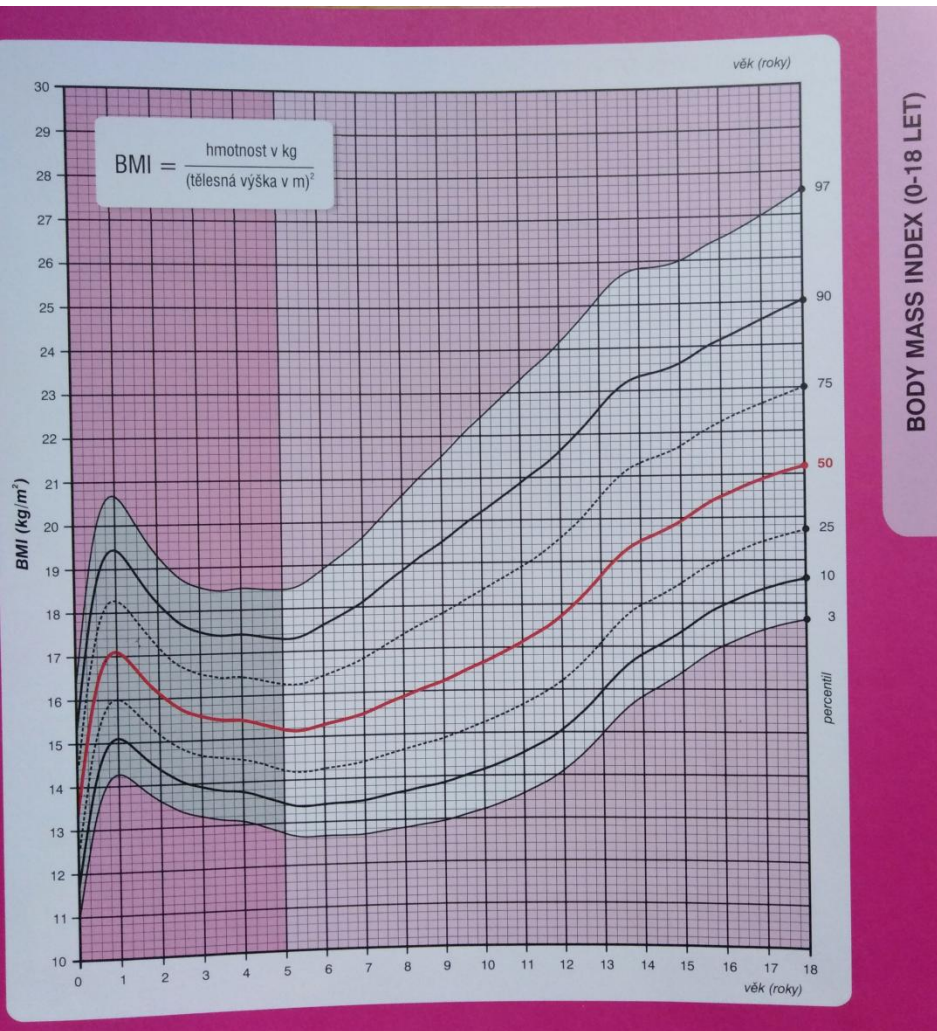
- Alterácia skeletálneho rastu, mäkkých tkanív, neurálneho rastu, gonadálneho rastu
- Malý/veľký vzrast, mikro/makro cefalia, pozdná/časná puberta, alterácia zániku veľkej fontanely...

- **Alterácia:**

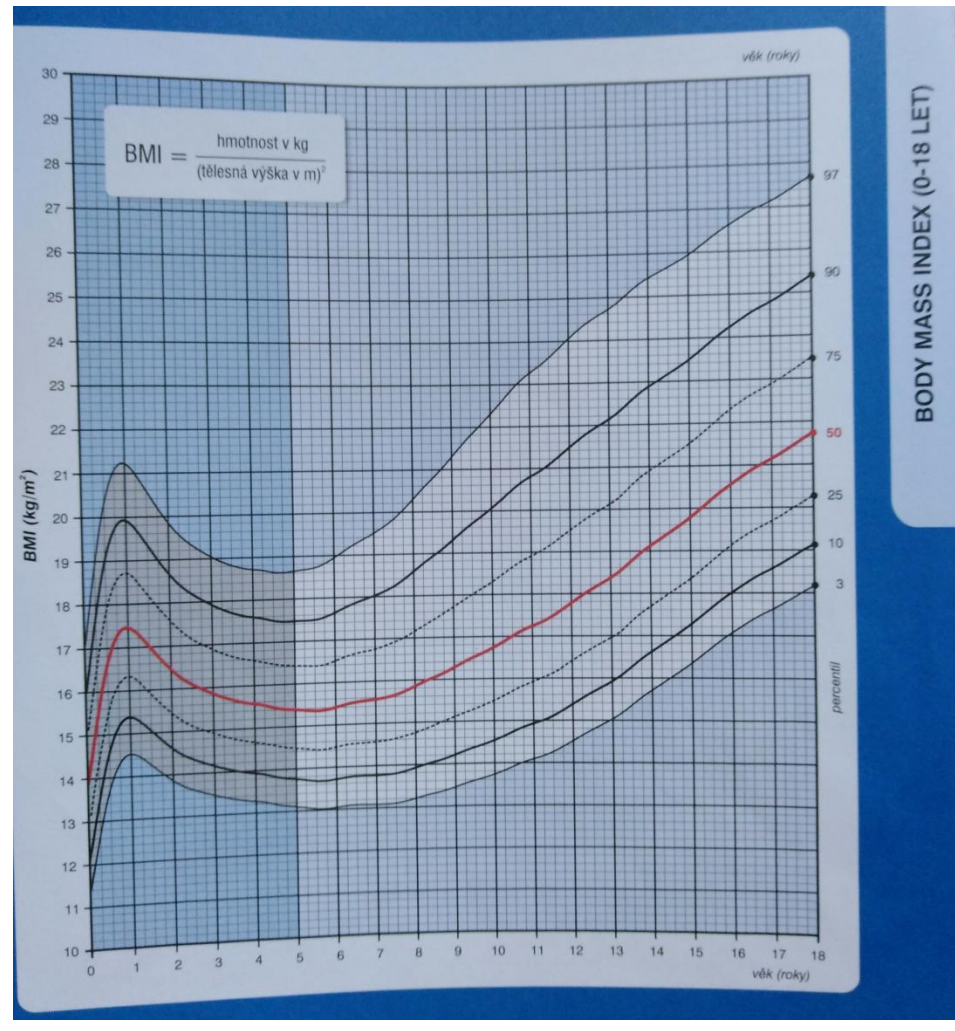
- Alter = iný
- Zmena, porucha, poškodenie chorobou/prostredím
- Alterácia celkového stavu: porucha vedomia, horúčka..

Percentilové grafy

- Na základe národnej referenčnej štúdie
- Porovnanie aktuálnej telesnej výšky s výškou vrstovníkov
- Posudzovať priebežne !

BODY MASS INDEX (0-18 LET)

BODY MASS INDEX (0-18 LET)

percentilové pásmo	hodnocení tělesné výšky	hodnocení BMI
97 <	velmi vysoké	obézní
90 - 97	vysoké	nadměrná hmotnost
75 - 90	vyšší	robustní
25 - 75	střední	proporční
10 - 25	menší	štíhlé
3 - 10	malé	nízká hmotnost
< 3	velmi malé	hubené

O SZÚ

Centra

Vzdělávání

Publikace

Povinně zveřejněné
informaceNabídka
zaměstnání

Služby

[Home](#) » [Publikace](#) » [Data a statistické údaje](#) » [Hodnocení růstu a vývoje dětí a mládeže](#) » [Růstové grafy ke stažení](#)

Růstové grafy ke stažení

[Seznam růstových grafů ke stažení](#)

4. duben 2008 | Ing. Jana Vignerová, CSc.

Rychlé a názorné zobrazení tělesného vývoje dítěte během sledovaného období umožňují percentilové grafy. V praxi jsou užívány především grafy ukazující vztah konkrétního rozměru (výšky, délky, hmotnosti, obvodu hlavy aj.) nebo indexu (např. BMI) k věku. Pro nejmladší děti je důležitou pomůckou graf vztahující hmotnost k tělesné délce či výšce.

Růstové grafy umožňují porovnat růst dítěte s hodnotami běžnými v celé populaci. Křivky v grafu znázorňují tzv. percentily. Hodnota 50. percentilu ukazuje přibližně průměrnou hodnotu. Pouze opakovaná měření a pravidelné sledování růstu umožňují růst zodpovědně hodnotit. Pokud dítě roste rovnoměrně a přiměřeně, jeho individuální růstová křivka (= pomyslná spojnice hodnot rozměru dítěte, vnesených do grafu) sleduje přibližně průběh percentilových křivek v grafu.

Podrobně se problematice růstových grafů věnuje 5. kapitola knihy výsledků 6. Celostátního antropologického výzkumu 2001. [6.CAV_5_Rustove_grafy.pdf \(2,12 MB\)](#). Problematice kožních řas a metodice jejich měření se věnuje samostatná podkapitola [Kožní řasy](#).

Na základě CAV 2001 byly aktualizovány veškeré publikované růstové grafy, kromě grafů související s hmotností (hmotnost k tělesné výšce, hmotnost k věku, BMI k věku). Ty jsou konstruovány na základě 5. CAV 1991. Důvodem je narůstající výskyt nadváhy v dětské a dospívající populaci. Aktualizace těchto grafů by znamenala posun kritických hodnot pro určení nadváhy a obezity k vyšším hodnotám.

> Aktuality

> Témata zdraví a bezpečnosti

> Autorizace a kvalita služeb v ochraně
veřejného zdraví

> Mezilaboratorní porovnávání

> Věda a výzkum

> Knihovna

> Integrovaný operační program (IOP)

> Operační program Praha - Adaptabilita

> Meziřezortní komise

> Pověřenc pro ochranu osobních údajů

> Odkazy

Telesná dĺžka

- Celková dĺžka tela jedinca v polohe **vleže**
- Od narodenia **do 2. rokov veku**
- Orientačné body:
vertex (najvyšší bod temena hlavy) a **päty**
- Merací prístroj: **bodometer** „korýtko“ (do 90 cm)

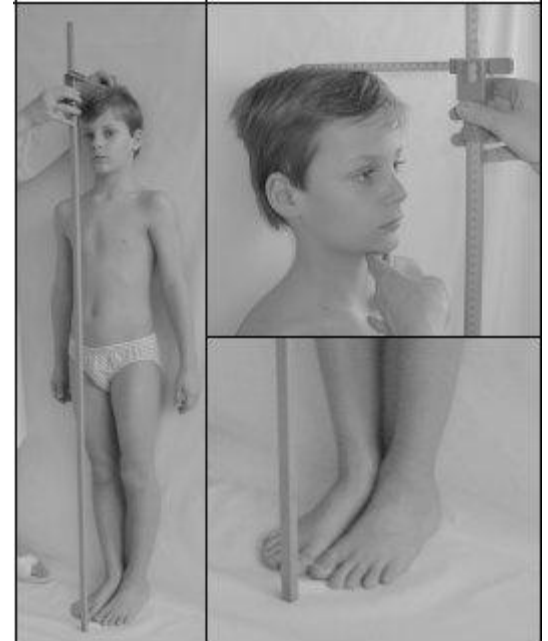

- Spolupráca rodičov
- **3x meraj** → priemer
- Maximálny rozdiel medzi meraniami 5 mm
- Chyby pri meraní:
 - Kontrahované svalstvo dolných končatín novorodencov
 - Dehydratácia po narodení...

Telesná výška

- Celková výška tela jedinca v polohe **v stoji**
- **Od 2 rokov veku**
- Orientačné body: **vertex a chodidlá nôh**
- Merací prístroj: antropometer, elektronický **stadiometer**

- Päty a špičky u seba, hlava rovno, ramená dozadu, ruky volně pozdĺž tela

Telesná hmotnosť

- Vážením
- S presnosťou 0,1 kg
- Merať ideálne v spodnom prádle
- V prípade oblečeného pacienta odčítať 1-2 kg

- Kojenecká váha (kojenec sedí/leží)
- Váženie v stoji (dieťa musí byť schopné samostatného stoja)

Hmotnosť k výške tela

- Číselne alebo graficky vyjadrený vzťah telesnej hmotnosti k telesnej výške
- Preferencia pred hodnotením telesnej hmotnosti vzhľadom k veku
- Eutrofia: 25.-75. percentil

Grafické hodnotenie stavu rastu

- „catch-up“
 - Nadpriemerné tempo rastu
 - Fyziologický: zdraví nedonosenci
- „lag-down“
 - Prepad pri podpriemernom tempe rastu
 - Fyziologický: potomci nadpriemerne vysokých matiek a nižších otcov

“Don’t step on it . . . it makes you cry.”

Frontookcipitálny obvod hlavy

- Horizontálny obvod mozgovej časti hlavy
- Hodnotenie veľkosti mozgu u detí

Stredný obvod paže

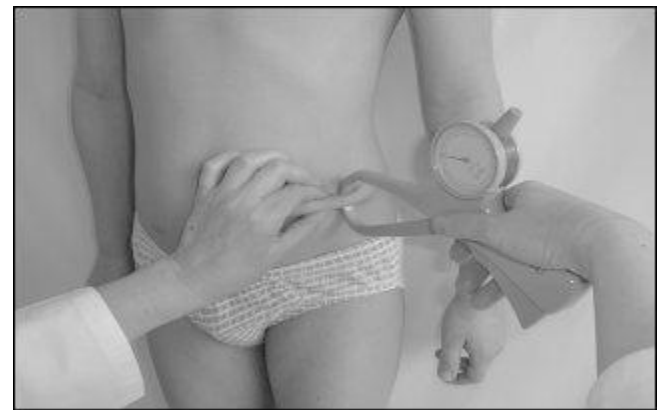
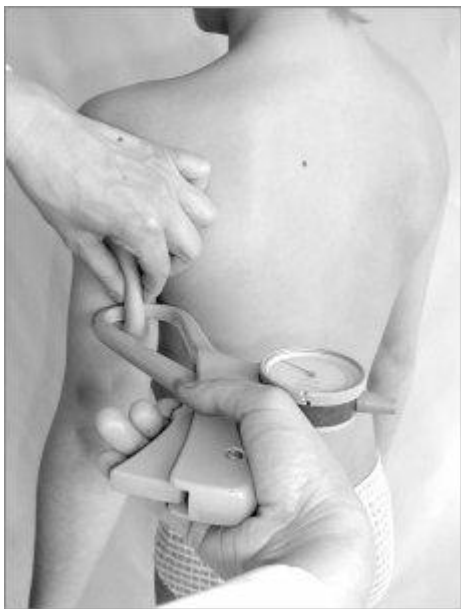
- **Svalové rezervy** organizmu
- Malnutrícia: k atrofii svalstva na hornej končatine dochádza rýchlejšie v porovnaní s ostatnými svalovými skupinami
- Nedominantná horná končatina v strede medzi akromionom lopatky a olekranonom kosti lakťovej

Hrúbka kožných rias

- **Tukové zásoby** organizmu
- 50 % celkových zásob tuku
v subkutánnom tkanive
- Merací prístroj: kaliper (stisk 3-5 sek.)
- S presnosťou na 0,1 mm
- **3x meraj** → priemer
- Presnosť u podvyživených a obéznych ľudí ?!

- Kožná riasa nad tricepsom
- Kožná riasa pod dolným uhlom ľavej lopatky
- Kožná riasa nad hrebeňom bedernej kosti

Obvod pásu a brucha

- Osoba stojí vzpriamene s nohami u sebe a uvoľnenou brušnou stenou s pažami po stranách tela na konci normálneho výdychu
- Krajčírsky meter prikladáme v horizontálnej rovine
- S presnosťou 0,5 cm
- **Vnútrobrušný tuk**

Pás vs. brucho

- **Pás:**

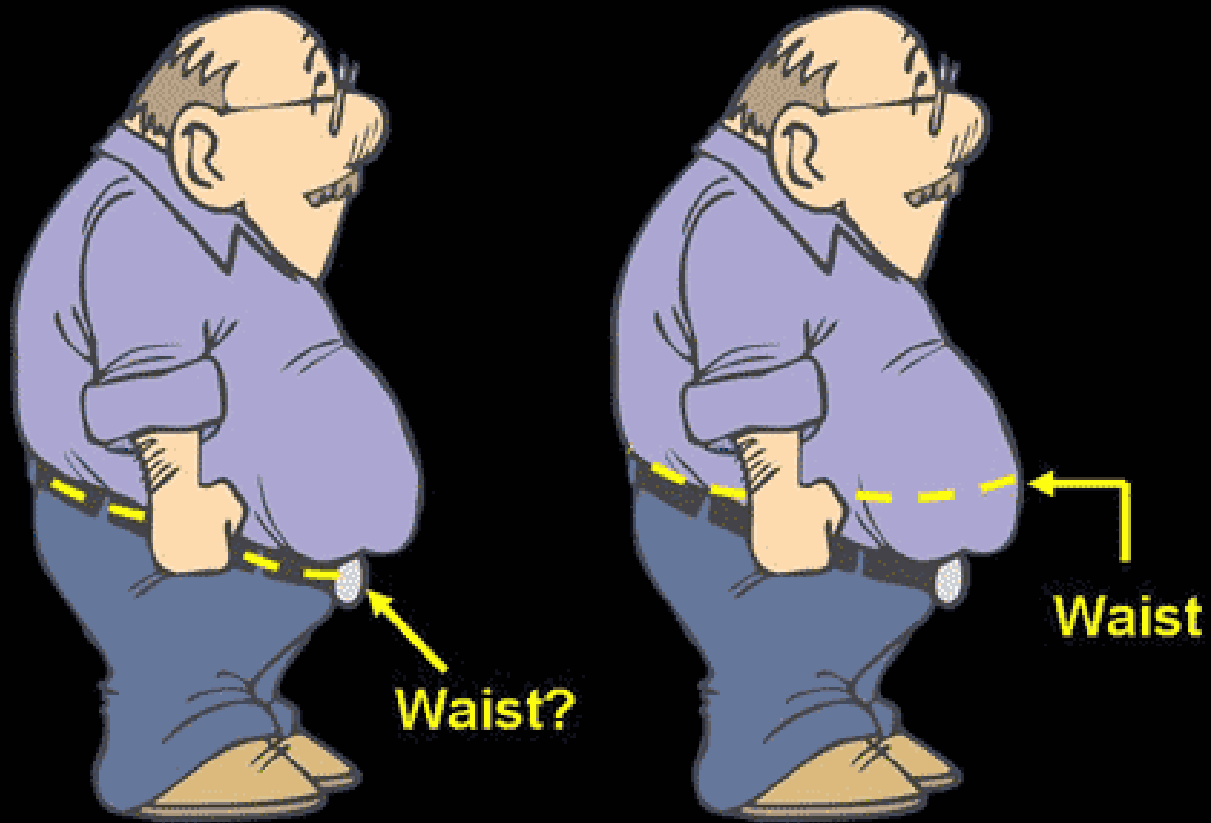
- v polovici medzi posledným rebrom a hranou kosti kyčelnej

- **Brucho:**

- vo výške pupku

*Han TS et al. Obes Res 2002;10:923-931,
Janssen et al, Arch Intern Med 2002; 162:2074-2079*

Obvod pásu a riziká

Increased risk

Greatly increased risk

Increased risk

Greatly increased risk

Obvod bokov

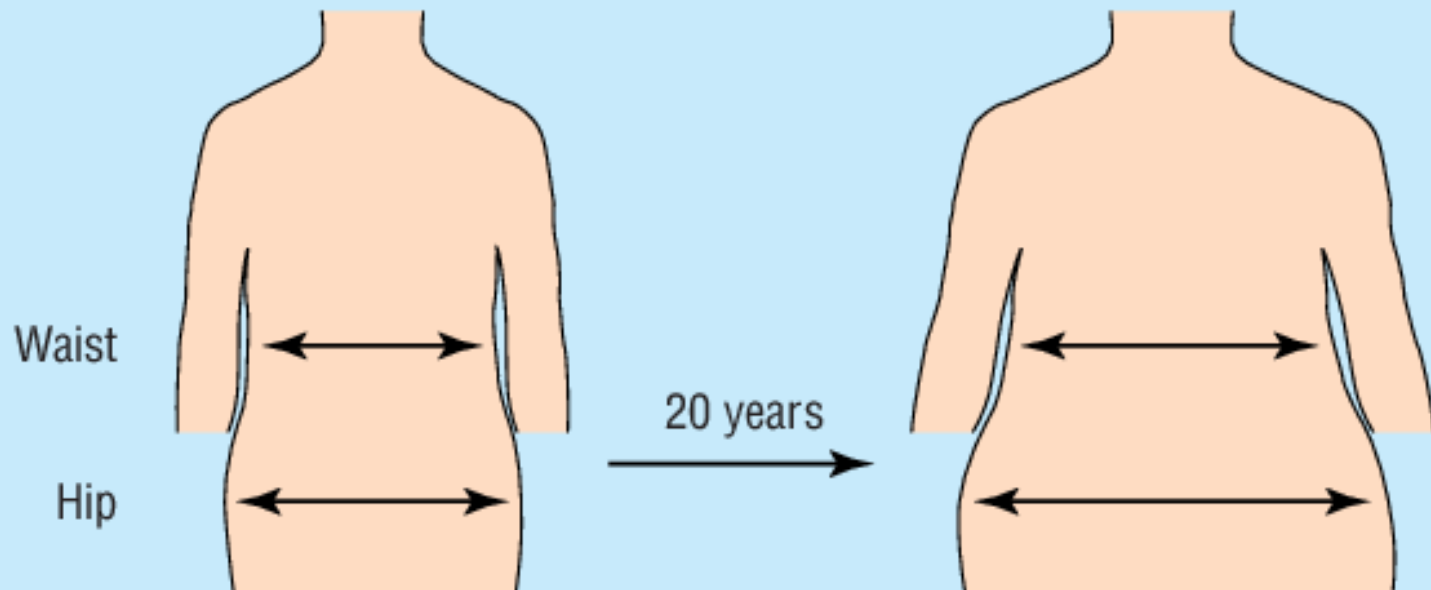
- Vo výške maximálneho vykľenuťia hýždí v horizontálnej rovine

Waist Hip Ratio

- Obvod pás/boky
- Index centrálnej obezity

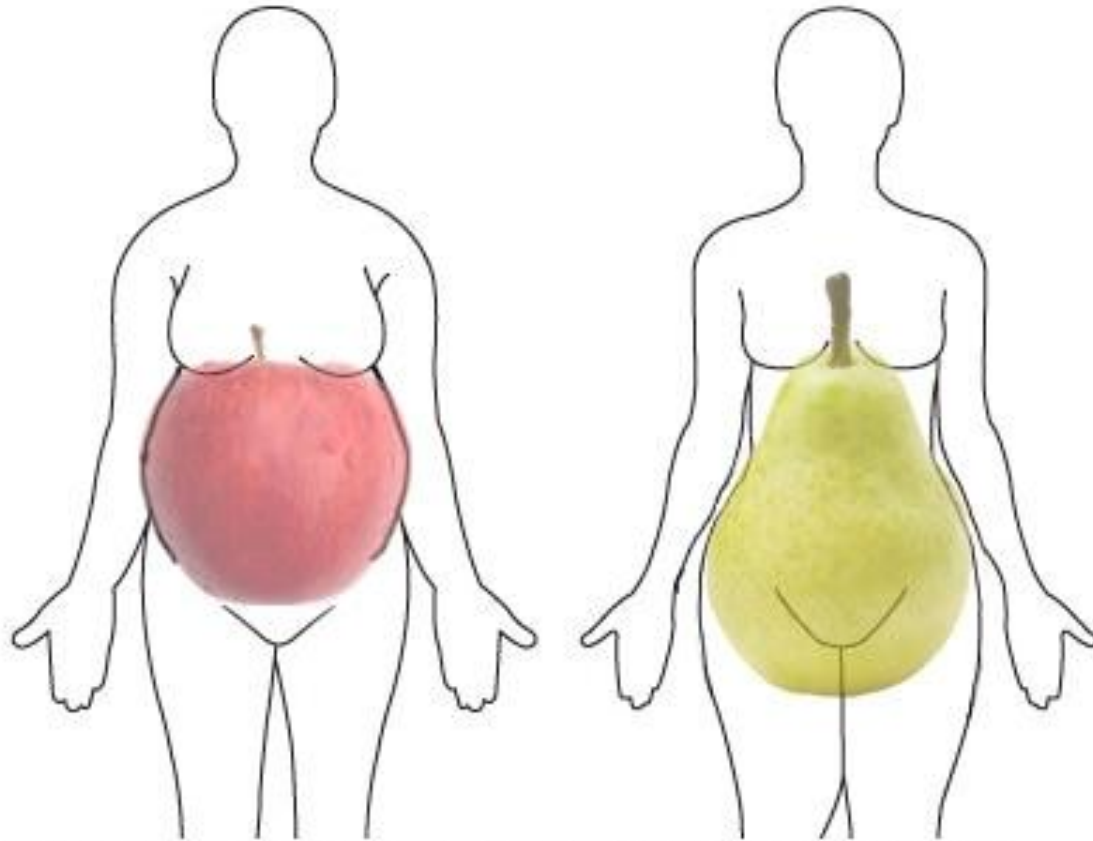
Table 8-11				
Waist-to-Hip Ratio (WHR) Norms				
Gender	Excellent	Good	Average	At Risk
Males	<0.85	0.85–0.89	0.90–0.95	>0.95
Females	<0.75	0.75–0.79	0.80–0.86	>0.86

BMI	= 24
Waist	= 80 cm
Hip	= 100 cm
Waist:hip ratio	= 0.80

BMI	= 35
Waist	= 100 cm
Hip	= 125 cm
Waist:hip ratio	= 0.80

Androidný a gynoidný typ obezity

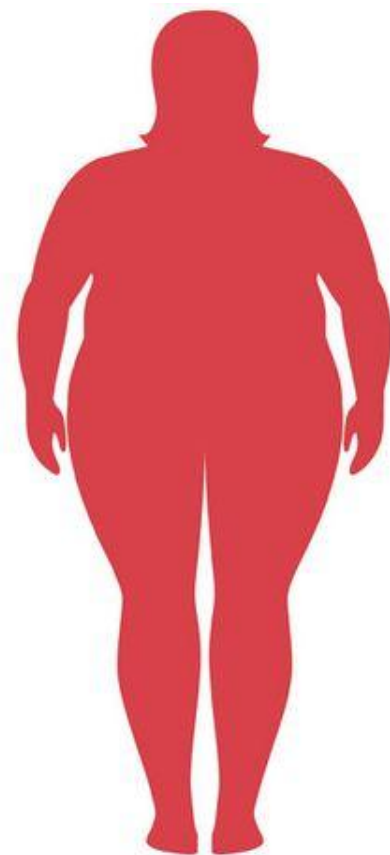
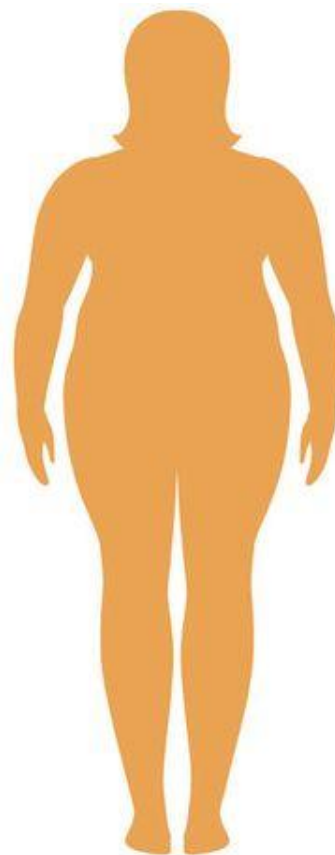
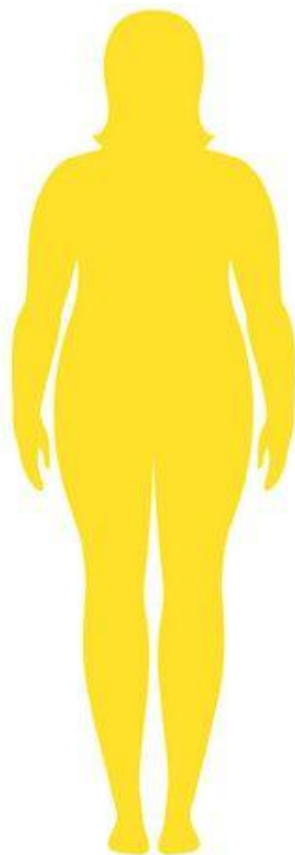
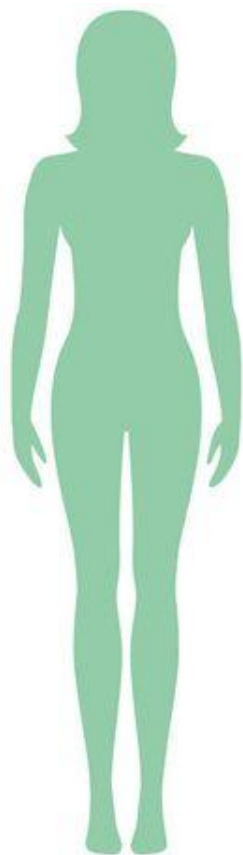
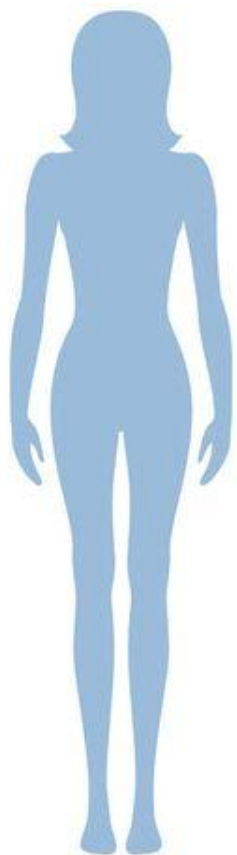
© MAYO FOUNDATION FOR MEDICAL EDUCATION AND RESEARCH. ALL RIGHTS RESERVED.

BMI

- Queletov index telesnej hmotnosti
- Index klasifikujúci primeranosť telesnej hmotnosti jedinca vo vzťahu k telesnej výške
- Najrozšírenejší ukazovateľ

$$\text{BMI (kg/m}^2\text{)} = \frac{\text{hmotnosť (kg)}}{(\text{výška (m)})^2}$$

Weight Categories	BMI (kg/m ²)
Underweight	< 18.5
Healthy Weight	18.5-24.9
Overweight	25-29.9
Obese	30-34.9
Severely Obese	35-39.9
Morbidly Obese	≥40

<18,5
UNDERWEIGHT

18,5-24,9
NORMAL

25-29,9
OVERWEIGHT

30-34,9
OBESE

35<
EXTREMELY OBESE

- Deti a dospelávajúci: percentilové grafy BMI vzhľadom k veku
- Športovci: nadpriemerná hodnota BMI v dôsledku hypertrofiie svalovej hmoty
- Seniori: zvýšenie fyziologického rozmedzia BMI
- (Ne)možno uplatniť celosvetovo ???
 - Ázia má iné hodnoty BMI

Vek (v rokoch)	BMI (v kg/m²)
19-24	19-24
25-34	20-25
35-44	21-26
45-54	22-27
55-64	23-28
>65	24-29

Klinické vyšetrenie

- Krvný tlak
- Fragilita ďasnových kapilár
- Fragilita kožných kapilár...

	Symptomy/nález	Deficit
Vlasy	Nedostatečný lesk, suché, prořídle a snadno vypadávající, alopecie	Energie, proteiny
Kůže	Celková bledost	Železo, B12, kyselina listová
	Tvorba šupin	Vitamin A, zinek esenciální FA
	Zhoršené hojení ran	Zinek, vitamin C, proteiny (+celkový deficit substrátů)
	Petechie, purpura, ekchymózy	Vitamin K, vitamin C
	Dermatitis	Proteiny, kalorie, vitamin A, B3, B2, B1, zinek esenciální FA
	Folikulární hyperkeratózy	Vitamin A, C
	Příhy po slunečním osvětlení, deskvamace	Vitamin B2
Subkutánní tkáň	Deficit tuku/zvýšení	Energetický deficit/přejídání
Tvář	Nasolabiální seborea, difúzní depigmentace	Vitamin B2, B6
	Bledost	Železo
Oči	Mdlé, vybledlé spojivky	Železo, kyselina listová, vitamin B12
	Konjunktivitida	Vitamin A, B12
	Ochablost, až ochrnutí okohybných svalů	Vitamin B1, E, fosfor, (draslík)
	Zhoršená adaptace na tmu, Bitotovy skvrny, korneální a konjunktivální xerosis, edém papily	Vitamin A, zinek
	Angulární blefaritida	Vitamin B2, B3

Rty	Bledost	Železo, kyselina listová, B12
	Cheilosis (suché, popř. vřed)	Komplex vitamínu B (B2, B3, B6)
	Bilaterální angulární stomatitida	Komplex vitamínu B (B2, B3, B6)
	Cheilitis	Vitamin B2
Dutina ústní	Pocit pálení	Vitamin B3, B12, C, železo, kyselina listová, termická léze
	Gingivitis, krvácení z dásní, otok dásní	Vitamin C
	Pocit pálení na jazyku	Vitamin B3, B12, C, železo, kyselina listová, termická léze
	Glositis	Komplex vitamínu B (B2, B6, B12), kyselina listová, železo, proteiny
	Poruchy chuti	Zinek
	Skvrnitá sklovina, karies	Fluoridy
Kardiovaskulární systém	Kardiomegalie, kongestivní selhání srdce, vlhká beri-beri	Vitamin B1
Kosti	Osteoporóza	Vitamin D, C, kalcium, měď,
	Zduření žebních chrupavek (rachitický růženec), bolesti kostí, tvarové změny kostí dolních končetin,	Vitamin D

Končetiny	Edémy	Proteiny, vitamin B1
	Slabost svalů	Proteiny, energie, vitamin D
	Muskuloskeletální hemoragie	Vitamin C
Prsty, nehty	Paličkovité, bledé	Železo
	Šikmé ryhy	Proteiny
Břícho	Nadýmání (plyn, tekutiny)	Proteino-energetická malnutrice
Nervový systém	Ataxie	Komplex vitamínu B, E
	Psychoorganický syndrom	Vitamin B12, B3, B1
	Polyneuropatie (periferní poruchy citi)	Komplex vitamínu B (zejména B12, B1, B3), vitamin E, chrom, kyselina listová
	Hyporeflexie	Jód (hypotyreóza)
	Bilaterální ztráta šlachových reflexů	Vitamin B1, B2
Další symptomy	Otok příušní žlázy	Proteiny (abusus alkoholu)
	Anemie	Železo, kyselina listová, vitamin B12, E, měď
	Obstipace	Vláknina, voda
	Zvětšení štítné žlázy	Jód
	Amenorea	Energie, proteiny, železo
	Hepatomegalie	Proteiny

Imunologické vyšetrenie

- Počet lymfocytov
- Kožné testy

Laboratórne vyšetrenie

- Cenné informácie o stave výživy
- Výživa má vplyv na proteosyntézu →
koncentrácia sérových bielkovín vypovedá o
proteinových rezervách organizmu
- Sérové bielkoviny sa syntetizujú v jätrech
- Faktory: rýchlosť syntézy, biologický polčas,
katabolizmus, únik do intersticia, zvýšené
externé straty...

Albumin

- Dlhodobý ukazovateľ stavu výživy
- Biologický polčas: 19 dní
- U akútnych ochoreniach nie je relevantný !!!
- Nízka hodnota: malnutrícia, infekcie, stres, popáleniny, traumata, srdečná insuficiencia, hyperhydratácia, ťažké ochorenia jater, nefrotický syndrom...

Prealbumin

- Citlivý ukazovateľ stavu výživy
- Biologický polčas: 2 dni
- Klesá už po 4-dňovom hladovení
- Transportér trijódtyronínu, tyroxínu, nosič retinol-väzbového proteínu
- Zvýšená hladina: renálna insuficiencia
- Znížená hladina: hypertyreóza

Transferrin

- Transportér plazmatického železa
- Biologický polčas: 7,5 dňa
- Možno ho stanoviť priamo alebo nepriamo výpočtom podľa Blackburna:

$$\text{transferrin} = 0,8 - \text{CVK Fe} - 43 \text{ (mg/dl)}$$

Retinol- väzbový protein

- Transportér vitamínu A
- Biologický polčas: 10 hodín
- Nevhodný k jednorázovému stanoveniu, ale k dlhodobému pozorovaniu
- Zvýšená hladina: renálna insuficiencia
- Znížená hladina: hypertyreóza, nedostatok vitamínu A

Tab. 6: Hodnoty sérových bílkovin v závislosti na stavu výživy

Bílkovina – normální hodnota	Mírná proteinová karence	Těžká proteinová karence	Poločas	Zásoba v séru (sérový pool)	Trvání poruchy výživy
Albumin 35–45 g/l	28–35 g/l	méně než 28 g/l	14–20 dní	4,5 g/kg těl. hmotnosti	dlouhodobé
Transferin 2,5–3,0 g/l	1,5–2,5 g/l	méně než 1,5 g/l	8–10 dní	5 g	středně dlouhé
Prealbumin 150–300 mg/l	100–150 mg/l	méně než 100 mg/l	cca 2 dny	méně než 1 g	krátkodobé
Retinol-vaz. protein 26–76 mg/l	neurčeno	neurčeno	10–12 hodin	malý	krátkodobé

Lymfocyty

- Suspektný proteinový deficit: $< 1\,500 / \text{mm}^3$
- Normálny počet: $1\,500 - 5\,000 / \text{mm}^3$

Cholesterol a TAG

Celkový cholesterol	< 5 mmol/l < 4,5 mmol/l u DM a KVO
LDL - cholesterol	< 3 mmol/l < 2,5 mmol/l u DM a KVO
HDL - cholesterol	> 1 mmol/l u mužov > 1,2 mmol/l u žien
TAG	< 1,7 mmol/l

Glukóza

HbA1C	<4,5 %
Glykémia v plazme nalačno/pred jedlom	< 5,6 mmol/l
Glykémia v plazme postprandiálne/po jedle	5,6 – 7,8 mmol/l

Index kreatinin-výška

- Kreatinin je katabolit kreatinfosfátu, ktorý šetrí energiu kosterného svalu
- Hodnota močovej exkrécie kreatininu za 24 hodín je priamo úmerná svalovej hmote jedinca
- Index kreatinin-výška predstavuje 24 hodinové množstvo kreatininu vylúčeného močom vo vzťahu k očakávanej hodnote pre zdravého človeka o rovnakej výške

- Normálne hodnoty kreatininu:
 - Muži: 23 mg/kg/deň (0,2 mmol/kg/deň)
 - Ženy: 18 mg/kg/deň (0,16 mmol/kg/deň)
 - Deti: 20 mg/kg/deň (0,18 mmol/kg/deň)

Muži		Ženy	
Výška (cm)	Kreatinin (mmol)	Výška (cm)	Kreatinin (mmol)
160	11,7	150	7,5
165	12,1	155	8,0
170	13,0	160	8,4
175	13,8	165	8,9
180	14,5	170	9,5
185	15,4	175	10,1
190	16,2	180	10,7

- $KVI = \frac{\text{kreatinin vylúčený močom za 24 hodín}}{\text{očakávané vylúčenie kreatininu za 24 hodín}} \times 100$
- KVI:
 - 80-100 %: adekvátna svalová hmota
 - 60-80 %: nedostatočná svalová hmota
 - Menej než 60 %: závažný deficit svaloviny

- Faktory ovplyvňujúce hodnoty indexu:
 - Presnosť 24 - hodinového zberu moču
 - Predpokladané hodnoty zodpovedajú osobe s ideálnou telesnou hmotnosťou a stredného typu telesnej stavby
 - Konzumácia mäsa zvyšuje hodnotu
 - Index nemožno použiť pri ťažkej renálnej insuficiencii

Bilancia dusíku

- Rozdiel medzi **množstvom dusíku prijatého v potrave** (enterálne a parenterálne podané AMK a B) a **množstvom dusíku vylúčeného v moči**, stolici a ďalších sekrétoch
- Množstvo dusíku vylúčeného v moči sa nahradzuje hodnotami vylučovanej močoviny
- Močovina (urea) je hlavný katabolit B a najdôležitejšia forma exkrécie dusíku

- **Strata dusíku (g/24 hod) = močovina v moči (mmol/24 hod) x 0,028 + 4 g dusíku**
- 0,028 = faktor prepočtu z mmol močoviny na g dusíku močoviny
- 4 g = strata dusíku v nemeraných katabolitoch (kreatinin, kyselina močová) v moči, pote, vlasoch, koži a stolici
- Normálna hodnota = 10 g/24 hod
- **1 g dusíku = cca 6,25 g B**

- Vylučovanie močoviny môže byť **zvýšené** pri:
 - Zvýšenom prívode B v potrave
 - Liečbe kortikoidmi
 - Forsírovanej diuréze
 - Klesajúcej hladine močoviny v sére
 - GIT strátach krvi
 - Nepresnom zbere moču

- Vylučovanie močoviny môže byť **znížené** pri:
 - Retencii tekutín
 - Stúpajúcej hladiny močoviny v sére
 - Nepresnom zbere moču

- **Dusíková bilancia= příjem dusíku za 24 hod (g) – straty dusíku (g)**
 - Příjem dusíku: AMK/B (g/deň) : 6,25
- Pomocou dusíkovej bilancie zistíme či bola dávka B dostatočná
- Výpočet nespoľahlivý u nemocných s renálnou insuficiencou alebo nemerateľných stratách dusíku (průjmy, GIT píštěle...)

Diskusia

Použitá literatura

- NEVORAL, J. a kol.: *Výživa v dětském věku*, Nakladatelství HAH vyšehradská s. r. o., Jinočany, 2003
- KLEINWACHTEROVÁ, H., BRÁZDOVÁ, Z. : *Výživový stav člověka a způsoby jeho zjišťování*
- <http://www.szu.cz/publikace/data/program-rustove-grafy-ke-stazeni>

Ďakujem za pozornosť